

посвідчувати певні види правочинів в нотаріальному порядку, як це мало місце в Росії, а посадові особи органів місцевого самоврядування з різних причин не здатні будуть замінити нотаріусів.

Тому сподіваємося на те, що у нотаріусів України розвинене відчуття професійного самозбереження і вони перестануть лобіювати власні інтереси у значних доходах через розширення їх повноважень за рахунок виконання не властивих їм функцій, наприклад, реєстрації шлюбів. Цілком можливо, що нотаріусам варто попрацювати над створенням проекту Нотаріального кодексу України, де будуть регламентуватися питання як організації нотаріату, так і процесуальної діяльності нотаріусів, щоб розширити сферу нотаріальних проваджень, які вони вправі вчиняти, лобіювати внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито», щоб привести у відповідність здоровому глузду встановлені тарифи з оплати вчинюваних державними нотаріусами нотаріальних дій. Очевидно, що кількість нотаріусів в Україні значно перевищує обсяги, які дозволяють їм отримувати істотні доходи, тому можна почекати, доки випадкові нотаріуси, що прийшли за великими доходами, припинять свою діяльність чи запустити процеси самоочищення нотаріату від випадкових нотаріусів, включаючи, «чорних», які негативно впливають на сприйняття цієї творчої і складної професії.

Отже, впевнені, що нотаріуси виконують важливу і складну правоохоронну функцію в устрої нашої держави та вони мають розцінюватися як своєрідний елемент механізму правоохорони в державі. Але в силу різних об'єктивних і суб'єктивних факторів нині вже постало питання про подальші напрями розвитку нотаріату або його перепрофілювання...

*Розвадовський В. І., к. ю. н., доцент,
завідувач кафедри конституційного,
міжнародного та адміністративного
права, навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського
національного університету імені
В. Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна*

Конституційна скарга як спосіб захисту конституційних прав особи у конституційному провадженні

Завдяки судовій реформі (02.06.2016 р) було запроваджено інститут конституційної скарги, який покликаний забезпечувати належний захист прав і свобод людини і громадянина в Україні [1]. Відповідно до згаданої судової реформи статтю 55 Конституції України доповнено частиною третьою наступного змісту «Кожному гарантується право звернутись з конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією конституцією, та у порядку, визначеному законом» [2]. Окрім того розділ 12 Конституції України доповнено ст. 150-1, в якій прописано, що «Конституційний

Суд України вирішує питання про відповідність Конституцій України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в останньому судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано [2].

З метою приведення у відповідність до Основного Закону України національного законодавства 13.07.2017 прийнятий Закон «Про конституційний Суд України» [3].

Варто зауважити, що серед науковців немає єдиного погляду на запровадження інституту конституційної скарги в нашій державі. Частина з них визначають конституційну скаргу, як важливий інститут вдосконалення конституційної юстиції, забезпечення доступу осіб до конституційного правосуддя та як один з інститутів захисту прав і свобод людини [4].

Інші науковці обґрунтовують протилежну точку зору, зазначаючи, що Україна не готова до такого навантаження, а для суду це детермінує надзвичайно великі обсяги роботи та фактичне перетворення його на ще одну вищу касаційну інстанцію [4].

Суддя Конституційного Суду України у відставці В. Кампо стверджує, що тривала відсутність інституту конституційної скарги та недостатня поінформованість громадянського суспільства про діяльність суду призвела до того, що рівень довіри громадян за останні роки був надзвичайно низьким, порівняно з довірою до конституційних судів європейських країн [5, с. 33-51].

Фактично, протягом 2016-2020 років до Конституційного Суду України з конституційною скаргою звернулось 1826 осіб [6].

Однак, лише 25 квітня 2019 року Конституційним Судом України було винесено перше рішення за наслідками розгляду конституційної скарги [6]. Наведена статистика є свідченням того, що довіра до цієї інституції залишається низькою, а особливо провадження потребує значного покращення. Тому конституційна скарга не стала тим фільтром щодо зменшення звернень українців до Європейському суду з прав людини.

На переконання Д. Терлецького, основною причиною незначної кількості прийнятих Конституційним Судом України рішень за конституційною скаргою є відсутність суддівської практики, а основне, на що звертає увагу вчений-конституціоналіст, – це на неузгодженість положень, якими врегульовуються провадження у справах такого роду [7, с. 146-148].

Вважаємо, що неврегульованість окремих норм процесуального права буде основною причиною щодо своєчасного, об'єктивного розгляду конституційною юстицією конституційних скарг. Зокрема, на даний час не відпрацьована процедура відшкодування моральної та матеріальної шкоди юридичним та фізичним особам, завданої актами, діями чи бездіяльністю, що можуть бути визнані Конституційним Судом України неконституційними.

Крім того, законодавцем не конкретизовано, хто саме буде визначати розмір цієї шкоди – суд загальної юрисдикції чи Конституційний Суд України?

За таких обставин, закріплений судовою реформою інститут конституційної скарги фізичних та юридичних осіб суттєво не змінив форми захисту прав та законних інтересів особи.

В сучасних умовах дискусійним залишається проблема якою повинна бути конституційна скарга – нормативна, а чи повна. Як свідчить практика європейських держав перевага надається повній конституційній скарзі, що звісно розширює предмет звернення особи за захистом порушених прав і свобод. Так, однією з найдавніших історій становлення та розвитку має австрійська модель конституційної скарги, яка охоплює право приватних осіб оскаржити до конституційного суду всі види юридичних актів, дії чи бездіяльність органів державної влади, що призводять до порушення їх конституційних прав. Т. А. Ніколаєва вказує, що таку скаргу в науці конституційного права традиційно відносять до «конституційних» (хоча це визначення правильне для будь-якої моделі скарги до конституційного суду). Вона володіє ознаками як абстрактної, так і конкретної скарги в їх класичному (історичному) розумінні, тобто має змішаний характер. Особливістю австрійської моделі конституційної скарги, яка вирізняє її серед інших моделей повної індивідуальної скарги, у тому числі — конституційної скарги у ФРН, є можливість індивіда звернутися до Конституційного Суду Австрії не лише з питань конституційності закону, а й законності актів адміністративних органів, якими порушуються права, гарантовані конституційним законодавством. Так, відповідно до ч. 1 ст. 139 та ч. 1 ст. 140 Федерального конституційного закону Австрії («Федеральної Конституції»), який набув чинності 10 листопада 1920 р. і діє дотепер із наступними змінами та доповненнями³, Конституційний Суд Австрії розглядає справи щодо «протизаконності постанов», а також «протиконституційності законів» за клопотанням особи, яка стверджує, що через цю протизаконність чи протиконституційність безпосередньо порушені її права [8, с. 23-33].

З позиції М. М. Гультая, важливою особливістю австрійської моделі конституційної скарги виступає її підстава, яка формулюється у Федеральній Конституції та Законі про Конституційний Суд як порушення «прав, гарантованих конституційним законодавством» (ст. 144 ФКЗ, п. «К» Закону про Конституційний Суд). На відміну від більшості європейських країн, конституційні законодавчі акти Австрії не вказують на вимогу щодо порушення саме тих прав і свобод, що передбачено Федеральною Конституцією, як передумову подання конституційної скарги, і не визначають їх закритий перелік. Це, напевно, обумовлено тим, що ФКЗ Австрії не містить окремого розділу, спеціально присвяченого правам і свободам людини. Останні викладено в окремих законах, ключовими з яких є: «Основний закон держави «Про загальні права громадян королівств і земель, що представлені в Імперській раді» від 21 грудня 1867 р., який діє в частині, що не суперечить Федеральній Конституції, Закон «Про захист права на житло» від 27 жовтня 1862 р., а також Федеральний конституційний закон «Про захист особистої свободи» від 29 листопада 1988 р. [9, с. 132].

Разом з тим, новосформований в конституційному праві України інститут конституційної скарги потребує істотного удосконалення. Можна виділити наступні напрями його оптимізації:

1. Потребує удосконалення саме поняття «конституційна скарга». У ст. 55 Закону «Про Конституційний Суд України» закріплено, що конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих

положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу. Разом з тим, таке визначення не враховує можливість подання конституційної скарги у електронному вигляді з відповідним електронним підписом. У той же час, у практику діяльності активно запроваджуються поняття «електронна демократія», «електронне урядування» та «електронне правосуддя».

2. Потребує розширення саме коло суб'єктів конституційної скарги. У ч. 1 ст. 56 Закону України «Про Конституційний Суд України» закріплено, що до суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права. Вважаємо, що таке формулювання суперечить принципу рівноправності, який закріплений у статтях 21 та 24 Конституції України, оскільки мова йде про дискримінацію у цьому права юридичних осіб публічного права.

3. Потребує подальшого удосконалення низка статей закону України «Про Конституційний Суд України», до змісту яких не внесені зміни у зв'язку з появою інституту конституційної скарги. Формулювання з даного питання обмежуються лише конституційним поданням та конституційним зверненням.

4. Удосконалення потребує і сам процес розгляду конституційних скарг суб'єктів у частині практичного досвіду, оперативності їх розгляду у Конституційному Суді України.

Список використаних джерел

1. Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII, Про внесення змін до... URL: <http://search.ligazakon.ua>
2. Конституція України від 28.06.1996 URL: <http://web.znu.edu.ua> > konstitutsiya-ukrayini.
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
4. Розвадовський В. І. Інститут конституційної скарги у забезпеченні прав людини, громадянина та впровадження європейських стандартів правового захисту: теоретичний аспект. Матеріали круглого столу на тему: «Загальна декларація прав людини ООН 1948 року: стан реалізації в Україні» 10 грудня 2019 р. м. Івано-Франківськ. с. 159-165. ISBN978-966-640-477-3.
5. Кампо В. М. Конституція і становлення конституційної демократії в Україні (2014-2018 рр.). К. ; Гамазин. 2019. С. 33-51.
6. Постанова Конституційного Суду України від 26 березня 2020 року № 19-п/2020 «Про затвердження тексту щорічної інформаційної доповіді за 2019 рік». URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/26-bereznaya-2020-r-poryadok-dennyu-zasidan-ksu-zatverdzhenuy-rezultaty-rozglyadu-sprav>.
7. Терлецький Д. С. Конституційна скарга в контексті звернення до Європейського суду з прав людини: тези круглого столу на тему: «Загальна декларація прав людини ООН 1948 року: стан реалізації в Україні», 10.12.2019 р. Івано-Франківськ, 2019. С. 146-148.
8. Розвадовський В. І. Теоретико-правове дослідження процесуальних прав та обов'язків сторін у конституційному провадженні // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових праць. 2016. Випуск 42. С. 23-33.
9. Гультай М. Класичні моделі конституційної скарги на прикладі Австрії та Іспанії. URL: Vksu_2012_2_22.pdf.